Indústria de la seda valenciana

Autor:
Data de publicació: 03-04-2013

La indústria sedera de València ha estat des del segle XIV al XVIII la més puixant de la ciutat. En el XIV hi havia seders locals o velluters, majoritàriament jueus, i més tard conversos, agrupats el 1465 en la confraria de la Mare de Déu de la Misericòrdia, sota l'advocació de la qual està la capella de la Llotja de la Seda construïda entre 1484 i 1486. No és debades que el principal monument de la ciutat, la Llotja de la Seda, reba aquest nom, que mostra la puixança d'aquesta indústria des del segle XIV fins al XVIII.

La indústria sedera de València ha estat des del segle XIV al XVIII la més puixant de la ciutat. En el XIV hi havia seders locals o velluters, majoritàriament jueus, i més tard conversos, agrupats el 1465 en la confraria de la Mare de Déu de la Misericòrdia, sota l'advocació de la qual està la capella de la Llotja de la Seda construïda entre 1484 i 1486. No és debades que el principal monument de la ciutat, la Llotja de la Seda, reba aquest nom, que mostra la puixança d'aquesta indústria des del segle XIV fins al XVIII.

Les primeres ordenances sobre el gremi de velluters valencians foren redactades davant el notari Bernat Sant Feliu per 56 mestres del gremi a la casa del genovès Lazzaro Negro el 1477. Més endavant les autoritats municipals les aprovaren i finalment el rei Ferran II d'Aragó les confirmà amb un privilegi reial datat a València el 13 d'octubre de 1479. El desenvolupament de la tal indústria arribà al punt de motivar la construcció de la Llotja de la Seda, iniciada el 7 de novembre de 1482.[1]

Durant el darrer quart del XV es produí el veritable auge del sector de la seda amb l'establiment de nombrosos artesans genovesos que introduïren les tècniques de la fabricació de velluts i d'altres teles de gran qualitat com ara setins, domassos i brocats. Aquest auge es traduí en els 293 mestres seders censats a València el 1487, segons Furió 1995, p. 209. A la darreria del XV podien haver-hi uns 1.200 telers, segons el mateix autor.[2]

Els artesans de la seda rebien el nom de velluters a la ciutat de València, i per això el barri del Pilar, on s'instal·laren principalment, també és conegut com de Velluters. La manufactura de la seda fou la principal i quasi única activitat que es desenvolupà al barri des de la seua construcció (s. XIV) fins a la crisi de la indústria sedera de València (s.XVIII-XIX), de què parlarem més avall.

Després d'un període de decadència durant el XVI i el XVII, a final d'aquest segon segle la indústria sedera valenciana ressorgí amb força. Artesans i comerciants, especialment francesos, s'hi sentiren atrets i vingueren a la ciutat, on introduïren tècniques de mecanització de la producció sedera (1687), que els velluters locals adoptaren. S'obriren nous mercats, a banda del tradicional mediterrani, com ara el nord-europeu i l'americà. Segons Furió (p. 347-348) tan important era llavors la seda en les transaccions comercials que la Llotja de València, que fins aquell moment s'havia anomenat «de Mercaders», passà a ser coneguda com «de la Seda».

Amb l'arribada de la monarquia borbònica, entraren les modes d'inspiració francesa. Les sedes valencianes inundaren els mercats espanyol i americà. El 1721-23 hi havia més de 900 telers i 60 torns. El 1753 s'instal·là a València una Reial Fàbrica, al costat del Centre del Carme, amb 150 mestres i vora 400 telers.

La segona meitat del XVIII fou el moment de màxima esplendor. Segons fonts de l'època, la seda donava treball de forma directa o indirecta a més de 25.000 persones i més de 3.000 telers. A banda de conformar la fisonomia de tot un barri, el de Velluters, va influir en bona part en el paisatge de l'horta, els seus camins vorejats de moreres i les seues alqueries d'altes andanes per a la cria del cuc. El Col·legi de l'Art Major de la Seda era l'encarregat de regular una professió, la de velluter, cada vegada més apartada del marc gremial i més pròxima a la proletarització. Donades les deficiències de les instal·lacions portuàries, la producció es trametia per terra a Cadis, des del port de la qual era redistribuïda, de manera que tenia especial acollida al mercat americà.

Tanmateix, a partir de 1790 començà la decadència de la indústria sedera valentina per deficiències estructurals i falta de modernització.[3]

Íngrid Lafita, Lourdes García Molina y Concha Molina

La seda valenciana va viure el seu període de màxima esplendor al segle XVIII. / Foto: DP Chaigneau

La història de la ruta de la seda valenciana comença al segle XIV. Després d'arribar de la mà dels musulmans, i gràcies a les aportacions tecnològiques dels genovesos, València es va convertir en un centre d'exportació de seda granadina cap al nord d'Itàlia. Durant aquells anys, Itàlia va desenvolupar notablement la indústria de la seda, sobretot en ciutats com Gènova, que enllaçava la ruta de la seda occidental amb la Mediterrània oriental -Palestina o l'actual Líban-. Gràcies a aquestes estretes relacions entre València i Gènova, la ciutat valenciana va poder millorar tecnològicament la seva indústria sedera i així crear el famós barri de Velluters, que provenen de l'italià Velluto. El gremi de velluteros va ser fundada l'segueixo XV, concretament en 1479, i aviat es va convertir en l'ofici més important de la ciutat. El progressiu creixement de el sector es evindenció en 1547, quan les Corts van proclamar que la seda era el «principal fruyt de l'dit Regne».

Plànol antic de barri de Velluters. / Imatge facilitada per Ester Alba

Però no va ser fins a finals de segle XVII quan València va esdevenir un centre de producció sedera major, competint amb Toledo. Durant els segles XVI i XVII, València s'encarregava de proveir de matèria primera a Toledo, ja que una altra de les herències rebudes de les nostres intenses relacions amb Gènova va ser la difusió de el cultiu de la morera. D'aquesta manera, al segle XVI València es va convertir en el centre productor de fibra de seda més important d'Espanya. A la fi de segle XVII la indústria de la seda a Toledo va decaure i València, aprofitant la seva gran quantitat de matèria primera, va començar a desenvolupar la seva indústria sedera, convertint-se el segle XVIII en el màxim període d'esplendor de la seda valenciana. De fet, en 1686 el rei Carles II va atorgar el privilegi a el gremi de velluteros, permetent la seva conversió en Col·legi d'l'Art Major de la Seda per crear una estructura que homogeneïtzarà la producció. D'aquesta manera s'assentaven les bases de la seva expansió durant el segle següent.

La ruta de la seda va ser important no només pel comerç d'aquest producte, sinó també pel constant intercanvi que es produïa en els viatges. Un intercanvi d'altres productes que van arribar a València com ara la porcellana o el te, i un intercanvi de coneixements i idees que arribaven de la mà de científics, sacerdots, aventurers i intel·lectuals. Així, de manera paral·lela a l'intercanvi comercial es va produir també un intercanvi cultural i científic que enriquia tots els punts pels quals passava.

Tradicions i indústries valencianes en la conquesta de Mèxic

Segons la historiografia oficial els catalans, ni cap altra gent dels territoris de la monarquia catalana, no vam tenir res a veure amb la descoberta i la conquesta d'Amèrica. Tanmateix, un nombre cada vegada més gran d'evidències contradiuen aquesta afirmació. Vegem-ne alguns exemples.

És un fet contrastat que, actualment, a certes contrades de Mèxic es consumeix orxata. I tota la tradició oral coincideix a dir que aquesta beguda la van dur a aquell país els primers conqueridors. Si tenim en compte que, tant el producte com el seu nom tenen un origen inequívocament valencià i que a Castella fou un producte desconegut fins el segle XIX, la presència de l'orxata a Mèxic és una evidència més de l'origen dels conqueridors de la Nova Espanya (1).

Després de la conquesta, segons explica el cronista anomenat Bernal Díaz del Castillo a la seva Historia Verdadera de la Conquista de Nueva Espanya, Cortès, al capdavant d'una expedició militar, va fer cap, amb el seu seguici, en un assentament de colonitzadors. Com que en aquell moment, Bernal Díaz hi vivia, el cronista ens explica, de primera mà, la rebuda que van fer a Cortès en aquests termes: "la gran rebuda que li férem amb arcs triomfals i certes emboscades de cristians i moros, i altres divertiments i invencions de focs"(2). Com es pot veure: enramades, moros i cristians, castells de focs... una autèntica rebuda a la valenciana.

El mateix cronista, quan descriu les vestimentes d'uns indígenes ens diu: "duien vestits aquells principals robes de cotó molt llargues que els tocaven els peus, amb moltes labors en elles labrades, i eren diguem ara a la manera dels barnusos moriscos"(3). No s'enten com un castellà que escriu per a un públic castellà utilitzi una comparança com aquesta. A Castella ni havien ni hi havien hagut mai moriscos, excepte en algunes zones muntanyoses de l'antic regne de Granada. Com és que l'autor fa una comparança amb una mena de vestimenta que la immensa majoria dels seus lectors no haurien vist mai? Seria, en canvi, molt més lògic si el destinatari fos el públic català. La població morisca era, en aquells temps, molt abundant al País Valencià, a les terres de l'Ebre i al Baix Aragó.

Després de la conquesta, es va desenvolupar una potentíssima indústria sedera a la Nova Espanya. D'on provenien els coneixements que aquells castellans, extremenys i andalusos tenien de la indústria de la seda? Perquè, enlloc del regne de Castella hi havia indústria sedera, excepte entre els moriscos de l'antic regne de Granada, que tenien una manufactura, rudimentària i casolana, que no podia ser qualificada d'indústria de cap de les maneres. L'únic lloc on hi havia una indústria de la seda amb cara i ulls era el regne de València. Doncs bé, segons explica l'Albert Masó, membre del Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona "el 1522, Hernán Cortés, el conqueridor de Mèxic, va nomenar uns funcionaris especials per plantar arbres de morera blanca al Nou Món i poder iniciar-hi el cultiu de la papallona de seda"(4). La historiografia oficial s'entesta en què es va fer anar moriscos granadins a cultivar moreres i produir seda.

Però això és fals per tres raons: la primera, que ja hem esmentat, perquè els moriscos granadins no disposaven dels coneixements tècnics necessaris per engegar la potentíssima indústria sedera que va créixer a la Nova Espanya a la dècada del 1520; la segona, és que els moriscos cultivaven morera negra, i els valencians morera blanca, i va ser morera blanca la que Cortès va fer plantar i, la tercera, que no està documentada la presència de moriscos a Nova Espanya ni enlloc de l'Amèrica d'aquells temps.

Carles Camp
25 de maig de 2009

Referències

Archivo General y Fotográfico de la Diputación de Valencia «La Diputación de Valencia presenta el privilegio real que contiene las ordenanzas más antiguas del gremio de velluters y eleva el oficio a arte». Noticias, 28-10-2018 [Consulta: 27 novembre 2018].
Furió, 1995, p. 286.

Furió, 1995, p. 411.

Bibliografia

Furió, Antoni. Història del País Valencià. València: Edicions Alfons el Magnànim-IVEI, 1995. (planes 209, 286, 347-348

i 411)
Linares Lacruz, A. Puesta en valor del gremio de velluters: catalogación y propuesta de conservación (Tesi de màster). Universitat Politècnica de València, 2017.
«Arxiu Col·legi de l'Art Major de la Seda de València». Biblioteca Valenciana.